

Europese Literatuurprijs 2025

Ik gaf je ogen en je keek in de duisternis

Irene Solà – Vertaling Adri Boon

Juryrapport

Een oude vrouw ligt op sterven. Ze is corpulent, heeft de wimperloze oogleden van een salamander, haar adem reutelt en knort en stukt, maar beschikt nog over net genoeg levenskracht om het een roman lang uit te zingen: 195 pagina's, een etmaal dat zich in onverbiddelijke hoofdstukken voltrekt tussen dageraad, ochtend, middag, avond en een lange, stormachtige donkere nacht van de ziel.

Een heldere, aristotelische eenheid van tijd, zou je denken, zoals de plaats van handeling ook compact is: met de stervende Bernadeta bevindt de lezer zich in de hoeve Clavell, welhaast onvindbaar diep verborgen in de Catalaanse bergen, vastgewrikt als een teek in de aarde. Maar zoals die hoeve zich in het land nestelt, zo nestelt de tijd zich in die ene dag. Via de doden, die zich hebben verzameld om een feestmaal te bereiden voor Bernadeta, ontvouwt zich de geschiedenis van een vervloekte bloedlijn, helemaal terug tot aan matriarch Joana, die haar ziel verkocht aan de duivel in ruil voor een man. Een complete man, daar vroeg ze om. Wat ze kreeg was er één met aan zijn ene voet vier tenen. Ze lachte de duivel uit, en hij pakte haar terug door het complete nageslacht op te zadelen met missende onderdelen. Een stukje hart dat ontbrak, een hele lever, een anus, een tong, een geheugen, de liefde van een kind voor zijn moeder.

Wat volgt is een duizelingwekkende vertelling, waarin de stemmen van moeders en dochters, zussen, geliefden en gezworen vijanden over elkaar heen buitelen in een golf van woeste verteldrift. Het zijn de vrouwen die de hoeve hebben bewoond, de vrouwen die bleven en overleefden: de mannen trokken eropuit en kwamen niet zelden voortijdig en op gruwelijke wijze aan hun einde.

Die vrouwen — Joana, Margarida, Blanca, Elisabet, Bernadeta, Dolça, Marta, Alexandra — zijn gehard door levens vol bruutheid en geweld. Ze zijn meedogenloos, egoïstisch, vals. Ze zijn dierlijk, teder, gewiekst, grappig. Soms zijn ze liefdevol en solidair, vaak ook jaloers, kwaad, verbitterd. Verliefd, dat ook, en soms op de duivel zelf.

De jury was diep onder de indruk van de manier waarop Solà mythe en folklore op volstrekt vanzelfsprekende wijze door haar verhalen weeft, en zo een heel eigen werkelijkheid schept waarin de grenzen tussen realisme en fantasie vervagen, niet meer ter zake doen. Haar stijl, uitbundig en gul, overdadig en gedurfd, stroomt als een wilde rivier waar je je maar beter gewoon door kunt laten meevoeren. Knap is ook de structuur: wat in eerste instantie misschien klinkt als een kakofonie blijkt een geraffineerd gecomponeerd geheel met afwisselend solo's en samenzang, eindigend met een schaterlach en een laatste

ademtocht — en, al is het maar in een verhaal, een stel vrouwen dat de duivel toch nog mooi te slim af is.

De Europese Literatuurprijs is evenzeer een prijs voor de vertaling als voor de roman zelf, het zijn dus twee prijzen in één. Het paradoxale van een goede vertaling is dat die juist samenvalt met het vertaalde, zodat het Nederlands vanzelfsprekend klinkt, zo vanzelfsprekend dat je kunt vergeten dat er wel degelijk een bemiddelaar aanwezig is geweest tussen schrijver en lezer. Om een prijswinnend goede vertaling te maken, moet de vertaler het geluk hebben een buitengewoon goed boek onder handen te nemen. De schrijver, op haar beurt, kan alleen maar hopen op een gevoelige, intelligente en inventieve vertaler, die begrijpt hoe de ziel van de ene taal te vangen in die van een andere.

Zo'n vertaler, moge duidelijk zijn, is Adri Boon. Dat *Ik gaf je ogen en je keek in de duisternis* in de Nederlandse taal stroomt als een Catalaanse rivier, is geheel zijn verdienste. Zonder, zoals ik, ook maar iets van het Catalaans te kennen, heb je toch het gevoel er heel dichtbij te komen.

Dat Catalaans een taal is die in Nederland maar nauwelijks wordt gesproken, maakt deze vertaling extra bijzonder. Het doet je realiseren hoe wezenlijk de praktijk van literair vertalen is voor een cultuur die zich niet wil blindstaren op wat gemakkelijk voorhanden is. Adri Boon won de Europese Literatuurprijs al eerder in 2022, voor zijn vertaling van Augustín Fernando Mallo's *Nocilla* trilogie, uit het Spaans. Hij vertaalt ook uit het Portugees, dus wie weet sleept hij ooit nog een derde prijs in de wacht.

Ik wil eindigen met een citaat uit dit fenomenale, fenomenaal vertaalde, boek. Het is afkomstig uit een tamelijk hartverscheurende scène waarin Bernadeta's dochter Dolça sterft tijdens haar bevalling — een aangekondigde dood, voor haar moeder, die het vermogen heeft in de toekomst te kijken. In stilte blijft ze tot het laatst bij haar dochter zitten. 'Omdat er dingen zijn die je niet kunt zeggen. Omdat je kunt spreken over onheil, en je kunt spreken over smart, je kunt spreken over wroeging en schuld, en je kunt spreken over de dood, en het kwaad en de dingen die mensen doen. Goede dingen en slechte dingen. Maar je kunt niet zeggen hoe je een kind maakt. Er zijn geen woorden om uit te leggen hoe je dat hebt gedaan, omdat je dat hebt gedaan zoals de aarde bomen maakt en de bomen takken maken en de takken vruchten maken en de vruchten zaden maken. In het donker. Vanuit een plek die zo diep vanbinnen zit dat je niet wist dat je ervan wist.'

Wij zijn blij dat Irene Solà met haar roman de grenzen van het zegbare heeft opgerekt, en dat Adri Boon dat zegbare heeft ontsloten voor de lezers in Nederland.

De jury van de Europese Literatuurprijs 2025 bestond uit schrijver Niña Weijers (voorzitter), boekhandelaren Annette Breithaupt (Boekhandel Van der Velde) en Maartje van Tessel (Boekhandel Bijleveld), journalist en essayist Jan Postma, en Karol Lesman, vertaler van het winnende boek van vorig jaar.